

4.10.1 Nauja tema „ekonominis augimas“

Ekonominis augimas

Ekonominio augimo teorijos tiria veiksnius, užtikrinančius realiojo BNP (BVP) produkto didėjimą ir pastovų šalies gamybinio pajėgumo didinimą.

Jos sprendžia pagrindinę augimo problemą – augimo teikiamos naudos ir kaštų problemą.

Dabartiniu laikotarpiu dominuoja 2 pagrindinės ekonominio augimo teorijų grupės:

1. *Neoklasikinė teorija* teigia, kad ekonomika yra stabili iš prigimties ir jai būdingas visiškas užimtumas. Priėmus tobulajai konkurencijai būdingas sąlygas, pusiausvyros nacionalinio produkto didėjimo tendenciją tenkina tos pačios pelno maksimizavimo sąlygos; realioji palūkanų norma lygi kapitalo ribiniam produktui, realusis darbo užmokestis lygus ribiniam darbo produktui.
2. *Dž.Keinso ir neokeinsistinė* ekonominio augimo teorija rinkos ekonomiką įvardija kaip nestabilią iš prigimties, pusiausvyrą išlaikyti sąlygos tokios griežtos, kad įvykdymo tikimybė labai menka. Čia nagrinėjamas ekonomikos nestabilumas ir nedarbas.

Ekonominis augimas –tai pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų apimtys per tam tikrą laikotarpį padidėjimas, kurį apibūdina realiojo BVP (BNP) augimas.

Ekonominio augimo veiksniai bei tipai

Ekonominiam augimui nusakyti naudojami šie pagrindiniai kriterijai:

- Gamybos veiksnių naudojimo pobūdis,
- Gamybos apimtys kitimų tempų dydis.
- **Gamybos veiksnių naudojimo pobūdis.** Pagal šį kriterijų išskiriame:
 1. Ekstensyvų ekonominį augimą, pasiektą pasitelkus papildomus gamybos veiksnius.
 2. Intensyvų ekonominį augimą, naudojant pažangesnius gamybos veiksnius ir technologijas. Šiuo atveju gerėja ir produkcijos kokybė.
- **Gamybos apimtys kitimų tempų dydis.** Išskiriami šie tempai:
 1. Spartūs – pagaminus daugiau produkcijos, prasiplečia poreikių patenkinimo galimybės.

2. Nulinio augimo – pasiekiami mažinant medžiagų imlumą, didinant kapitalo imlumą, darbo našumą.
3. Neigiami – tai krizės reiškinys.
4. Optimalūs – remiasi susidariusia šalies makroekonominė pusiausvyra ir privalo ją užtikrinti. Jie neturi būti labai aukšti, nes tokie augimo tempai sukelia infliaciją.

Ekonominio augimo veiksniai:

Pagal poveikį šalies ūkiui jie skiriami:

1. Tiesioginio poveikio.

Tai:

- pasiūlos veiksniai – gamtiniai, darbo ištekliai, technologijos, verslumas ir pan.
- Paklausos veiksniai – bendroji paklausa.

2. Netiesioginio poveikio:

Čia svarbūs darbo užmokesčio dydis ir dinamika, valstybės fiskalinė politika, ribinis polinkis vartoti ir taupyti.

Kiekvienas veiksnys yra įtakojamas kitų veiksnių ir bendros socialinės bei ekonominės raidos.

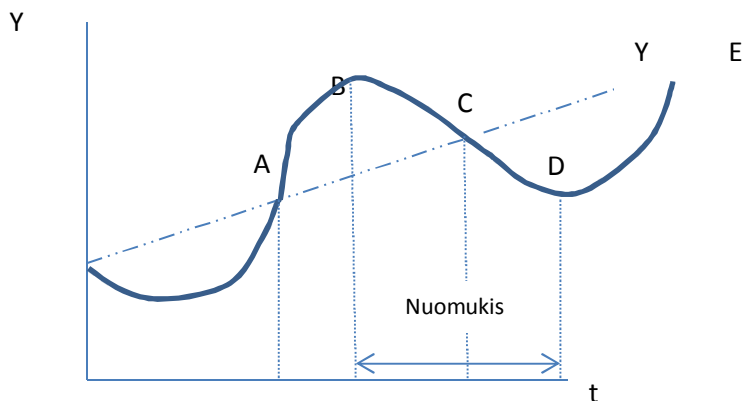
Ekonominio augimo veiksniai matuojami vertiniais (piniginiais) ir fiziniiais (natūriniais) rodikliais ir išreiškiamas procentais ar absoliučiais dydžiais.

Ekonominės veiklos apimties ir akyvumo intensyvumo reguliarūs svyravimai vadinami **ekonominiu ciklu**.

Ekonominis ciklas yra ekonomikos augimo ir nuosmukio laikotarpių kaitos procesas.

Ekonominį ciklą sudaro 4 stadijos:

1. I stadija: **pakilimas**. Nacionalinio produkto apimtis pasiekia potencialiojo produkto lygį intervale AB. (4.1 pav.). Ji baigiasi aukščiausiu pakilimu taške B.
2. II stadija. **Nuosmukis**. Tai gamybos mažėjimo stadija, intervalas BC.
3. III stadija. **Krizė**. Ekonomikos situacija taške D. Tai žemiausia potencialiojo nacionalinio produkto ciklo stadija. Šios situacijos užtrukimas (3-4 mėn.), vadinamas *depresija*.
4. IV stadija. **Pagyvėjimas**. Čia gamybos apimtis pradeda didėti. (intervalas DE). Taške E pasiekiamas anksčiau jau buvęs aukščiausias gamybos apimties taškas B. Šia stadija baigiasi ciklas ir prasideda naujas.

4.1 pav. ekonominis ciklas

Nuosmukio ekonominės sąnaudos.

Kai ekonomika smunka, negrįžtamai prarandama potenciali gamybos apimtis. Padidėjęs bedarbių skaičius didina nepagamintos produkcijos apimtį, kartu vyksta ir žmonių demoralizacija: ekonominės problemos blogai veikia žmonių psichinę sveikatą, trumpina gyvenimo trukmę. Sumažėja dalyvavimas darbo rinkoje, padaugėja bankrotų.

Sumažėjęs BNP sukelia atotrūkį tarp *potencialiojo ir faktinio* produkto. Atotrūkis – tai skirtumas tarp šių produktų. Šį skirtumą galima paskaičiuoti remiantis Okuno dėsniumi. Jis teigia, kad yra reguliarus neigiamas ryšys tarp faktiško BNP (Y) ir potencialiojo BNP (Y_p) procentinio santykio bei skirtumo tarp faktiško ir natūraliojo nedarbo lygio. Šis dėsnis išreiškia ciklinio nedarbo ($U_r - U_n$) tiesioginį ryšį su produkcijos santykiu (Y/Y_p). pilna formulė pateikta žemiau, tačiau galima naudotis supaprastintu variantu: jei faktinis nedarbo lygis padidėja virš natūralaus nedarbo lygio 1proc., tai BNP faktinis atsilikimas nuo potencialaus sudaro 2,5 proc.. Šis santykis yra **1:2,5**.

Okuno formulė: $U_r - U_n = -0,4 \cdot (100 \cdot (Y/Y_p) - 100)$

Kur U_r - realus nedarbo lygis, proc.

U_n - natūralus nedarbo lygis,

Y - faktiškas BNP

Y_p - potencialus BNP